נושאים באגרות הראי"ה

נצרות

17 אגרות · כרכים א', ב', ג', ד'

הנושא בקצרה, הנושאים המרכזיים שבו ומה מלמדות האגרות,

ורשימת כל האגרות שבנושא עם תקציר קצר (גרסה מקוצרת, בלי נוסח האגרות)

igrot.shlomo-aviner.net

הנושא בקצרה

באגרות הנצרות מופיעה בעיקר דרך המיסיון, שפעל אז בירושלים ובארץ ישראל בעזרת בתי ספר, בתי חולים ותמיכה כספית. הרב קוק רואה בו את "צרת ארץ ישראל בכלל וצרת ירושלים העתיקה ביחוד" (כרך ד', אגרת אסא), ומעודד כל מוסד שמציל ילדים מידיו (כרך ב', אגרת תקלח; כרך ב', אגרת שנד).

צד שני באגרות הוא היחס לישו ולנצרות בספרות ובמחשבה. הרב קוק מסביר מה כתב על "אותו האיש" ומדוע (כרך ב', אגרת שעה), ודוחה הערכה חיובית של מייסד הנצרות בספרות העברית בזמן הזה (כרך ד', אגרת ארעו). ועם זאת, הרב קוק אינו רוצה התנפלות על אמונה זרה כשהיא באה מתוך "שנאת דרישת ד' הכללית" (כרך א', אגרת קצד).

המאבק במיסיון

כרך ד', אגרת אסא: מכתב אזהרה ליושבי ירושלים, ערי הקודש והמושבות: מהמיסיון יוצאים מומרים שמפיצים את השמד. בימים קשים יותר ברחו אבותינו מטובות המיסיון, ועכשיו יש רופאים ותרופות בתוכנו.

"המסיתים, זאת היא צרת ארץ ישראל בכלל וצרת ירושלים העתיקה ביחוד"

כרך ב', אגרת תקלח: לגבאי 'אמון ילדות ישראל' בירושלים: ברכה נלהבת על המוסד שמציל בנות ישראל מן המיסיון.

"ועתה קמתם עדת צדיקים, להושיע את בנות ישראל, למלטן משחיתות"

כרך ב', אגרת שנד: למחותנו, אלעזר משה סלוצקין: הרב קוק מבקש להציל את בית היתומים שייסד ר' יהושע לייב דיסקין בירושלים, שעומד ליפול בגלל המשבר.

"והמיסיון כחתף תארוב לצודד לה נפשות מאפרוחינו אלה"

כרך ב', אגרת תיז: ללשכת 'המזרחי' ולד"ר פרנק: אגודת המורים ביקשה מהרב קוק להצטרף למחאה נגד בתי הספר של המיסיון. הרב קוק השיב שלא יוכל להצטרף בלי למחות גם נגד דרך הגימנסיה.

"אבל כל זמן שמצדכם לא יהיה כל גילוי דעת להטבת המצב, לא אוכל לקחת חלק עמכם במחאה זו"

ישו והנצרות בספרות

כרך ב', אגרת שעה: לר' דובער מילשטיין: יש שחשדו שהרב קוק שיבח את 'אותו האיש' במאמר ב'הניר'. הרב קוק מסביר שהכוח האישי הוא כוח טבעי: כשמכשירים אותו בקודש הוא מתעלה, וכשעוזבים אותו הוא נופל.

"וזה דרכם של חכמי ישראל מעולם, לא להקטין את ערכם האישי של הרשעים הגדולים כ"א להראות את גודל כחם"

כרך ד', אגרת ארעו: לאלחנן קלמנסון: על הנטייה בספרות המודרנית להעריך באופן חיובי את מייסד הנצרות. כמו אליל של זהב, "שקץ תשקצנו" עד שהעובד יבטל אותו. רק כשהאנושות עצמה תבטל את האליליות הזאת אפשר יהיה לדבר אחרת.

"ורק אז בזמן המאושר ההוא יוכלו להיות באים סופרינו לספר ע"ד איזו הערכה חיובית מהאישיות הזאת, אבל דוקא אז ולא עתה"

כרך ב', אגרת תמה: לסופר ש"י איש הורוביץ: בזמן שהשמד מתפשט בין הצעירים, כתיבה שמטילה ספק ביהדות לעומת אמונות זרות פוגעת בכלל ישראל, ולכן הרב קוק אינו יכול להשתתף בכתב העת של הורוביץ.

"שנרשה להוסיף על יגונותיה ועלבונה, מידי שונאיה הזרים, גם מכות כאלה מבית מאהביה בניה"

בלי שנאת אמונה

כרך א', אגרת קצד: לר' בנימין מנשה לוין: הרב קוק מסביר מדוע נקט בכוונה ביטויים מתונים כלפי אמונות אחרות. יש קו אחד שחודר כל שאיפת אמונה, דרישת ה', וההתנפלות על אמונה זרה באה לפעמים משנאת האמונה בכלל.

"כמובן יותר נח הוא להתנפל על אמונה זרה, אבל בכל מקום שההתנפלות באה משנאת דרישת ד' הכללית היא מתועבת"

כרך ג', אגרת תתי: לרב הראשי יוסף הרץ בלונדון: גיוס בני הישיבות יחריב את הישיבות. הממשלה חייבת לכבד כל דת, ואצל הנוצרים ביטול הלימוד הדתי אינו דומה למה שהוא אצלנו.

"הממשלה חייבת היא להיות זהירה שלא לנגוע בנימין הנפשיים של כל דת ואמונה"

מה מלמדות האגרות

הצלת נפשות. הרב קוק רואה בכל מוסד שמחזיק ילדים יתומים ועניים חומה נגד המיסיון (כרך ב', אגרת תקלח; כרך ב', אגרת שנד).

בלי טשטוש. בזמן הזה אין מקום להערכה חיובית של מייסד הנצרות בספרות העברית: "דוקא אז ולא עתה" (כרך ד', אגרת ארעו).

נקיות המאבק. גם במאבק באמונה זרה צריך להיזהר שלא יבוא משנאת האמונה עצמה (כרך א', אגרת קצד).

הרב שלמה אבינר על הנושא

בשיעוריו על הכוזרי מביא הרב אבינר את דברי הרב קוק באורות הקודש, שיש דתות שהתייאשו מן העולם החומרי - מי בחלקו ומי בכולו. הנצרות התייאשה ממנו למחצה: היא מבקשת להציל את

הנשמה, אבל רואה את הגוף ואת הסדר החברתי והמדיני כאבודים. התורה, לעומת זאת, מצווה לקדש את שם ה' כאן, בחיים עצמם. (מקור: מתוך ספרי הרב)

הרב אבינר מביא את אגרת הרב קוק על היחס לאמונות האחרות: אין מטרתו של אור ישראל להבליע ולהרוס אותן, כמו שאין אנו מכוונים להרס העולם ואומותיו, אלא לתקן ולהעלות אותן ולהסיר את סיגיהן, וממילא יצטרפו למקור ישראל (כרך א', אגרת קיב). ועל פי דברי הגר"א כתב הרב קוק שאהבת האחים של עשו ויעקב, של יצחק וישמעאל, תתגבר באחרית הימים על כל המהומות. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"תנ"ך בחלוקה יהודית" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: החלוקה לפרקים שבתנ"ך שבידינו נעשתה בידי נוצרים - במה היא מטעה, ומהי החלוקה היהודית. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"החשבון הארוך עם הנצרות" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: החשבון ההיסטורי של הנצרות עם עם ישראל, ו"תורת ההחלפה". (מקור: מתוך ספרי הרב)

"רעיונות שחדרו אלינו מן הנצרות" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: דוגמאות לרעיונות זרים שנכנסו לספרים ולדרשות של ישראל מן הנצרות, ומה שכתב הרב קוק על כך. (מקור: מתוך ספרי הרב)

"הנצרות גנבה מאיתנו" - במלואו, בלשונו של הרב אבינר: הנצרות לקחה את כוחה מניצוצות הקודש שגנבה מאוצר ישראל - מקורות מכתבי הרב קוק ומדברי הרצי"ה. (מקור: מתוך ספרי הרב)

האגרות שבנושא

17 האגרות שבנושא, לפי סדר הכרכים, כל אחת עם תקציר קצר. הנוסח המלא - באתר ובחוברת המלאה

כרך א', אגרת יח מכתב גלוי לצעירים היושבים בארץ ישראל · אדר תרס"ה – יפו

הרב קוק מוחה על דברי עורך עיתון "השקפה", שכתב בשם כל הציבור שכולם "פנו עורף לעבר" היהודי. הרב קוק קורא לצעירים למחות בפומבי כדי שלא תיחשב שתיקתם כהודאה, ומדגיש שבכל המפלגות, גם בין ה"אוגנדיים", יש אוהבי עמם שאינם פונים עורף למורשת. הרב קוק מבטל את דברי הבוז ל"חכמת ישראל", ומביא את דברי סולוביוב ששאלת היהודים היא שאלת הנוצרים.

כרך א', אגרת מד הרב שמואל אלכסנדרוב · י"ג כסלו תרס"ז – יפו

הרב קוק מבאר שהתכונה העמוקה של ישראל היא אהבת ה' אלוהי ישראל, שאינה תלויה בחקירה או בפילוסופיה, וההשכלה רק מרחיבה את גילויה. מי שמנותק מן היסוד הזה מנסה לבנות את האמונה בדברים חיצוניים, ואינו מצליח. השמירה על התכונה הפנימית נעשית על ידי אהבת המצוות המעשיות. לאומיות ישראלית צריכה להיות בצורתה האלוהית, ולא לאומיות סתמית. לבסוף הרב קוק מציע להקים בארץ ישראל ישיבה קטנה ללימודי פנימיות התורה, לצד הצמיחה של היישוב החדש.

כרך א', אגרת קי הרב ר' שמואל אלכסנדרוב · כ"ט שבט תרס"ח – יפו

הרב קוק משיב לאלכסנדרוב על השגותיו. בעניין 'אחדות ההפכים': מצד המחשבה העליונה אין הפכים כלל, ושני משפטים הפוכים רואים את העניין משני צדדיו. על תפיסת ה'איני' אצל הבודהיסטים: זו מציאות של שאיפה להיעדר, שנובעת מראיית הרע בלי נועם ה'. לעומת זאת ההכרה הישראלית שואפת להוויה שלמה. התנועה הישראלית לא השתנתה מימי אברהם, אלא רק מאירה פעם בבהירות ופעם בכהות. בעניין ירושלים: החוגים שבה מבטאים את אבלות האומה, ולכן יש לייסד תחילה יסודות בריאים בישוב החדש, ולכן תוכנן הישיבה ביפו.

כרך א', אגרת קלד ר' משה זיידל · ה' אייר תרס"ח – יפו

בעניין המחקרים החדשים הסותרים את פשטי התורה: אין חובה להכחישם, כי עיקר התורה אינו סיפור עובדות אלא התוכן הפנימי. בין אם היה 'תור זהב' ובין אם המציאות עלתה מלמטה, הלקח מסיפור גן עדן הוא חומרת החטא. עם זאת, הוויית האדם בגן עדן מבטיחה שהאושר הוא טבעו של האדם, והחטא מקרי ויתוקן. תורת ההתפתחות בלי עבר כזה מותירה פחד מנסיגה. כלל במלחמת הדעות: קודם לבנות את ארמון התורה מעל הדעה הסותרת, ואחר כך להילחם בה מתוך ביטחון. עוד יש הערה על תוספות תענית טו.

כרך א', אגרת קנח ראשי אגודת 'בצלאל' · (תרס"ח, יפו)

בתוך הפוגרומים ברוסיה ואכזבה מאוהבי החופש, 'ארץ ישראל מתנערת'. 'בצלאל' ותחיית האמנות העברית הם סימן תחייה. הרב קוק ממשיל זאת לילדה חולה שמבקשת בובה, סימן שהמשבר עבר. ירושלים, אחרי מחלת הגלות, מבקשת יופי ואמנות. הרב קוק מברך על התועלת המעשית לבעלי מלאכה, ומתנה שלא יהיו בבית דברים האסורים לפי הדת, כמו פסלים.

כרך א', אגרת קסד ר' משה זיידל · כ"ו תשרי תרס"ט – יפו

הרב קוק מבקש לקיים קשר מכתבים קבוע בין 'יחידי הסגולה': צעירים יודעי תורה ושומרי מצוות שעוסקים במדעים. מטרת הקשר היא ספרות של 'שאלות ותשובות בהלכות דעות ואמונות', שתיכתב בידי חכמי תורה ולא בידי מי ש'שנו ופרשו'. הרב קוק מצטט שיר שלו על מחשבות שהופכות לספרים. ה'קולטורה הישראלית' עומדת עדיין 'כרחל נאלמה', ואירופה קיבלה את דבר ה' דרך הנצרות המלוכלכת. הרעיונות הישראליים אינם כבולים לחוקי ההתפתחות ויש בהם כוח קפיצה.

כרך א', אגרת קעו ר' זאב גלוסקין · י' כסלו תרס"ט - יפו

המשך הוויכוח על משפט הירושה של ג'. חוקי הדין כוללים, כמו חוקי הטבע, ואינם יכולים לענות על כל פרט. רחמנות שלוקחת מהבן ירושה בשביל הבת תתיר גם לגזול עשירים בשביל עניים. דיין שאינו בקי בעובדות נועץ במומחים. אפשר להתפשר ('אחד לדין ואחד לפשרה'), אבל אסור לבעוט במשפט, שהוא יסוד החיים הלאומיים. משפט הירושה מחובר במיוחד למשפט הכתוב, ואת ירושת הבת העלתה הנצרות כדי להעליב את היהדות (שבת קטז ב).

כרך א', אגרת קצד ר' בנימין מנשה לוין · ה' אייר תרס"ט - יפו

הרב קוק מסביר מדוע נקט בכוונה ביטויים מתונים כלפי אמונות אחרות. יש קו אחד שחודר כל שאיפת אמונה: דרישת ה'. בעת ירידה קו זה מתעמעם, ואז באה שנאה לאמונה בכלל. התנפלות על אמונה זרה מתוך שנאת דרישת ה' סופה לפגוע גם באמונתנו ('תשב באחיך תדבר'). לכן יש לבאר את מדרגות האמונה, ולהבחין בין האור הכהה לאור הבהיר של ישראל.

כרך ב', אגרת שנד מחותנו, הגביר אלעזר משה סלוצקין · כ"ח אדר תרע"א - יפו

הרב קוק מבקש מסלוצקין להציל את בית היתומים שייסד ר' יהושע לייב דיסקין בירושלים, בראשות ר' יצחק ירוחם. בגלל המשבר הוא עומד ליפול, ושלוש מאות יתומים עלולים ליפול בידי המיסיון. בירושלים נאספו 600 נפוליאונים, וחסרים 300. במקום לפזר את נדבותיו לשמחת בר המצווה וחנוכת הבית, שירכז אותן כאן.

כרך ב', אגרת שעה ר' דובער מילשטיין · י"ט מנחם אב תרע"א

יש שחשדו שהרב קוק שיבח את 'אותו האיש' (ישו) במאמר ב'הניר' על כוחו האישי וההשפעה הנפשית שלו. הרב קוק מסביר שהכוח האישי הוא טבעי: כשמכשירים אותו בקודש הוא מתעלה, וכשעוזבים אותו הוא נופל לטומאת עבודה זרה. זה סוד הפנימיות והחיצוניות. חכמי ישראל הראו תמיד את גודל כוחם של הרשעים, כמו בלעם. על הבנים: יש לנהוג במידת החסד של אברהם ובמידת השלום של אהרן. דור זה מוכשר דווקא לתשובה מאהבה, ולכן יש למשוך את כולם בעבותות אהבה ולא להתפעל מהמגבירים את הדין.

כרך ב', אגרת תיז לשכת 'המזרחי' וד"ר פרנק · ח"י אדר תרע"ב - יפו

אגודת המורים ביקשה מהרב קוק להצטרף למחאה נגד בתי ספר של המיסיון. הרב קוק השיב שאינו יכול להצטרף יחד עם מורי הגימנסיה, שהיא סכנה לדת כמו המיסיון, אלא אם יודו רשמית שהיחס השלילי לקודש היה שגיאה ויתחילו לתקן. הם סירבו. בהרצאתו ב'תחכמוני' על 'המחשבה הישראלית וארץ ישראל' מחה הרב קוק גם נגד המיסיון וגם נגד הגימנסיה. הלקח: יש להעלות את רמת 'תחכמוני' כדי שיהיה מופת.

כרך ב', אגרת תמה הסופר ש"י איש הורוביץ · י"ז מנחם אב תרע"ב

בזמן שהשמד מתפשט בין הצעירים, כל כתיבה ספרותית שמטילה ספק ביהדות לעומת אמונות זרות היא 'רדיפה לכלל ישראל'. הורוביץ נכשל בזה כמה פעמים, ולכן הרב קוק אינו יכול להשתתף בכתב העת 'העתיד'. הרב קוק דן אותו לכף זכות, ובטוח שהדור עומד על פתחי 'תשובה עילאה', דווקא מכוחות הפורצים, אבל אין למהר בהשתתפות לפני שיהיו סימני בנייה.

כרך ב', אגרת תקלח גבאי 'אמון ילדות ישראל' בירושלים · ח"י אייר תרע"ג - יפו

ברכה נלהבת על הקמת מוסד שמציל בנות ישראל מהמיסיון, שכבר חוסות בו כמאה ושמונים בנות. המיסיון הוא 'ארס הנחש... המהול בנטפי נופת של חסד לאומים חטאת'. הרב קוק קורא לנדיבים לתמוך.

כרך ב', אגרת תקנז אהרן שמחה בלומנטל · כ"ח סיון תרע"ג – יפו

החוברת 'דת ישראל', שנועדה ליפנים, משמחת את הרב קוק ורוחה רצויה, אבל אינה מתאימה כמו שהיא. לעם רחוק יש להבחין בין המפורש בתורה למסורת. 'חכמת הנפש' של וייזל אינה חידוש לעם משכיל, וחלקה התיישן. ואסור לדבר בעלבון על מייסדי דתות; צריך להבליט את היתרון של תורת ה', 'והשלילה מאליה באה'.

כרך ג', אגרת תתי הרב הראשי יוסף הרץ · כ' אדר תרע"ז – לונדון

גיוס בני הישיבות לצבא יחריב את הישיבות, ואיתן את 'נשמת היהדות' באנגליה. הרב קוק דורש מהרב הרץ לעמוד בגבורה לפני הממשלה, מתוקף 'שוויון הזכויות לכל הדתות'. אצל הנוצרים לימוד הדת הוא הכשרת כמרים, אבל אצלנו תלמוד תורה הוא חובה ראשונה לכל אדם. ביטול הישיבות כמוהו 'גזירת שמד', כמו בזמן רבי עקיבא. עמשא לא לקח את העוסקים בתורה למלחמה, ודינו נעשה. תלמידי חכמים 'מגינים על הארץ'.

כרך ד', אגרת אסא מכתב אזהרה ליושבי ירושלים, ערי הקודש והמושבות · (תר"פ)

'המסיתים' (המיסיון) הם צרת הארץ וירושלים, ומהם יוצאים מומרים שמפיצים את 'ארס השמד'. בימים קשים יותר, כשלא היו רופאים ותרופות, ברחו אבותינו במסירות נפש מטובות המיסיון. עתה יש רופאים יהודים ותרופות, ויחידים פונים למיסיון בשביל הוזלת תרופות או דמיון על רופאיהם, ומרחיבים את הפרצה; הם ערבים לכל נפש שאבדה. 'התרחקו מכל עזרה ומכל הנאה של המסיתים'.

כרך ד', אגרת ארעו מר אלחנן קלמנסון · כ' טבת תרפ"ה

תודה על חיבורו. על הנטייה בספרות המודרנית להעריך באופן חיובי את מייסד הנצרות: כפי שענה למלומד נוצרי – אליל של זהב 'שקץ תשקצנו' עד שהעובד יבטל אותו; כך כל עוד האנושות עושה אותו לאליל וסבלנו בגללו, לא נשנה את יחסנו עד שתבטל זאת בעצמה, 'ורק אז... ולא עתה'.